

RECENZIJA

Jovan Ćulibrk, *Istoriografija holokausta u Jugoslaviji*

Mera stepena razvijenosti neke istoriografije je i njena svest o sopstvenim dometima, samorefleksija koja uspeva da odredi svoje mesto u razmerama opšte istoriografije, kako tematski, tako i metodološki. Masovno i organizovano nasilje u 20. veku, «veku ekstremizma», koje je kulminiralo u godinama Drugog svetskog rata u «industriji smrti» svakako je jedna od ključnih tema savremene istoriografije. U tom okviru, tema holokausta je sigurno jedna od najvažnijih, s tim što njen značaj daleko prevazilazi okvire istoriografije. Ona je ujedno svojevrsni kulturološki lakmus, tako da svaka ozbiljnija analiza istoriografije holokausta nužno mora da ga tretira kao prvorazredan društveni fenomen.

U svom radu pod naslovom *Istoriografija holokausta u Jugoslaviji* Jovan Ćulibrk je temi holokausta i pisanja o holokaustu pristupio upravo na navedeni način. Polazeći od premise da je proučavanje istorije holokausta u Jugoslaviji «osuđeno da se bavi percepcijama Jugoslavije i njene istorije» (str. 8), autor je kao svoj glavni zadatak istakao davanje odgovora na dva ključna pitanja: da li su istraživači holokausta svesni procesa razvijanja kriterijuma-modela istraživanja holokausta i da li postoji verzija ovih kriterijuma za jugoslovenski slučaj (str. 8). U skladu sa postavljenim zahtevima je i struktura rada; započinje *Uvodom*, koji je ujedno i prva glava: *Kriterijum, kontekst i politika* (str. 1-33). Razmatrajući društveni kontekst istraživanja holokausta devedesetih godina u zemljama naslednicama Jugoslavije, autor je zaključio da 'istoriografska' opsesija genocidom i holokaustom na Balkanu na kraju 20. veka nije uspela da proizvede istraživanje holokausta, nego je proizvela opsesiju opsesijom (str. 32).

Centralni i najveći deo rada je *Druga glava* pod naslovom *Put istoriografije* (str. 33-178). Sasvim opravdano, analiza istoriografije holokausta je usklađena ne samo sa sopstvenom dinamikom, nego iznad svega sa širim društvenim kontekstom i istoriografskim dometima. Na toj osnovi je izvršena i periodizacija izlaganja na period između dva rata, ratne godine, period od svršetka rata do 1948, zatim period koji se

završava Titovom smrću, kojem sledi period okončan krajem jugoslovenske države. Poslednji period je započeo 1991, a okončan je 2007. godinom.

Iscrpno, ali i koncizno, autor je veoma uspešno analizovao historiografiju holokausta u Jugoslaviji, ali i mnogo više od toga. Iako je u centru autorovog izlaganja historiografija holokausta, ovo je ujedno i jedna sažeta istorija j jugoslovenske historiografije i njene društvene uloge. Ta istorija se ne završava godinom nestanka jugoslovenske države, jer autor minuciozno analizuje istraživanje holokausta i u postjugoslovenskim državama i društvenu ulogu koju su ona imala tokom krvavog razaranja te države. Analizom su obuhvaćeni praktično svi relevantni radovi koji su za temu imali holokaust u Jugoslaviji.

Prividno van osnovnog toka izlaganja su i neobično važna opažanja i ukazivanja na neke važne istorijske činjenice i događaje. Usvajajući magistralne tokove istraživanja holokausta, autor je savim opravdano istakao zahtev koji se postavlja pred istraživače holokausta u Jugoslaviji: nije dovoljno da se on posmatra samo po okupacionim oblastima jer se time gubi uvid u celinu, pri čemu holokaust u Jugoslaviji uvek mora da bude posmatran u okviru opšteg toka «konačnog rešenja jevrejskog pitanja».

U poslednjem odeljku svoje druge glave, pod nazivom *Kapija zrelosti* (str. 138-178) autor je izneo jednu od svojih ključnih ocena: jugoslovenska komunistička škola historiografije je tragično skončala u vreme kada je trebalo da donese plodove oslobođena od ideološkog balasta (str. 160).

Rad se završava *Zaključkom* (179-188) pod karakterističnim naslovom: *Ni šagrinska koža ni leopardovo krzno*, u kojem su sumirane osnovne karakteristike historiografije holokausta sa jugoslovenske teritorije. Autor je zaključio da istraživači nisu podlegli holokaust naraciji i da se pri tome nikada nisu udaljili od konteksta Drugog svetskog rata (str. 181).

Radu su pridodata tri priloga, tri eseja o knjigama sa temom holokausta, od kojih se dve odnose na holokaust u Jugoslaviji, dok se treći odnosi na fenomen holokausta iz ugla revizionista, odnosno njegovih negatora. Ovi prilozi odlično ilustruju autorov metodološki pristup i skladno dopunjuju osnovni tekst rada.

Priložena je obimna selektivna bibliografija o historiografiji holokausta u Jugoslaviji, ali su tu i najvažniji naslovi iz opšte istorije holokausta. Suvišno je i

naglašavati od kolike će koristi istraživačima biti ova bibliografija, jer su njom obuhvaćena i dela koja su napisana ne samo na svetskim jezicima, nego i ona napisana na ivritu.

Na kraju rada su imenski i geografski registar.

Radom Jovana Čulibrka istoriografija je dobila jedno temeljno i savesno urađeno delo koje će morati da konsultuje svako ko želi da se upozna ne samo sa temom istoriografije holokausta u Jugoslaviji, nego i sa samom temom holokausta, jer je to ujedno i vredan prilog opštoj istoriografiji holokausta. Radovi ovakve vrste su retki i u mnogo razvijenijim istoriografijama. Posebna vrednost rada je u tome što je napisan u skladu sa savremenim metodološkim zahtevima i trendovima u istoriografiji holokausta. Rad je napisan je lepim i jasnim stilom što će doprineti da bude čitan ne samo u stručnim krugovima, nego i u široj zainteresovanoj javnosti.

Na osnovu svih navedenih kvaliteta, slobodan sam da rad Jovana Čulibrka pod naslovom Istoriofrafija holokausta u Jugoslaviji preporučim za objavljivanje.

U Beogradu, 10. avgusta 2011.

Dr Milan Koljanin
Naučni saradnik, Institut za savremenu istoriju
Trg Nikole Pašića 11, Beograd